

11-juliviering stadhuis Brugge

Toespraak prof. dr. Carl Devos

Brugge, 10 juli 2015

Het is een ware eer en genoeg enkele woorden tot u te mogen richten, op dit feest van de Vlaamse Gemeenschap, dat er nog teveel een is van de Gemeenschap met een hoofdletter. Ik besef ten volle dat die woorden – louter dankzij het moment, de locatie en uw aanwezigheid – enige betekenis kunnen hebben. Ik zal ze dus zorgvuldig en bedachtzaam formuleren. Ik ben geen polemist met controversie als criterium. Ik probeer als sociaal wetenschapper kritische bedenkingen te formuleren naar aanleiding van deze feestdag. En toch hoop ik u desalniettemin wat te kunnen onderhouden.

Het is, moet ik u toegeven, een intellectuele uitdaging om in dit communautaire niemandsland, geregeerd door een omerta, het vraagstuk van Vlaanderen en de Vlaamse beweging aan te grijpen. Er zijn zonder twijfel veel 11 juli's geweest waarop meer strijdbaarheid klonk, of waarop die spontaner naar boven kwam. Dat geldt evenzeer voor 11 juli lezingen.

Vandaag beleven we in de ronduit indrukwekkende geschiedenis van de Vlaamse strijd een bizarre periode: na de grootste overwinning van een Vlaamsnationalistische partij uit die geschiedenis, heerst er een communautaire bevrozing: er worden geen stappen gezet, ze worden zelfs niet overwogen en in Wetstraatfora mag er niet eens over gesproken worden. Volgens regeringsafspraken is het communautaire simpelweg vijf jaar lang geen thema. Wat, tussen haakjes, die Vlaamsnationale partij ook meteen bevrijdt van lastige keuzes op dat domein.

We weten hoe dat komt en waarom die beslissing genomen is. Een rechtstreeks gevolg van de verkiezingsuitslag en strategische keuzes. Ik wil hier geenszins het proces van deze of gene partij maken, ik wil het hier überhaupt niet over een partij of regering hebben. Maar het is natuurlijk veelzeggend dat, na die historische overwinning van een Vlaamsnationalistische partij, de Vlaamse Minister-President in een septemberverklaring voor het eerst geen woord aan de hervorming van de federatie kan spenderen en het federaal regeerakkoord zelfs een clause omvat die dat vijf jaar moet uitsluiten. Velen daarbuiten stellen zich daar geen vragen meer over, maar het blijft opmerkelijk.

Het lijkt wel alsof na 25 mei 2014 bepaalde problemen tot 'tijdelijk onbestaande' gedeclareerd zijn. Stel u voor, bij wijze van manke denkoefening, dat een socialistische

partij een historische overwinning behaalt. Stel u voor dat ze meedeelt dat, voor het welslagen van alle andere hervormingen, eerst een sociale nodig is. Stel u voor dat ze in een regering moet treden zonder enige ambitie inzake sociale zekerheid, omdat door de vorig regering, die deze partij vurig bestreed, al een hervorming is beslist. Ik weet het, ook deze vergelijking is niet perfect, maar u begrijpt mijn punt.

Dit geforceerd stilzwijgen vinden velen daarbuiten niet eens meer opvallend, maar het wijst wel op een spanning. Op een wat artificiële entente. Op een nervositeit die het blijkbaar onmogelijk maakt om op een normale wijze over institutionele kwesties te spreken.

De communautaire omerta is een bijzondere passage. Die kwam er om beleidsredenen, nl. het management van de sociaal-economische crisis en hervormingen, maar toch vooral om partijstrategische redenen. We begrijpen ze en ja, het mocht ook eens over andere dringende problemen gaan. Maar is het vanuit beleidsoogpunt daarom verstandig om het helemaal niet meer over institutionele kwesties te hebben, en het deksel geforceerd op de ketel te houden? Neen. Het is als beslissen dat er na een grote hervorming van justitie er daarom op dat domein vijf jaar geen beleid meer mogelijk is.

Bovendien is de windstilte groter aan Vlaamse kant. Onder Franstaligen wordt er relatief meer over gediscussieerd, daar zitten de asymmetrische coalities uiteraard voor iets tussen. In Franstalig België bekritiseert men met minder schroom de bevoegdheidsverdeling na de zesde staatshervorming en klinken zelfs summier stemmen op om stilaan ook na te denken over de zevende ronde. Het valt te betwijfelen of hun voorstellen, bv. over een België op basis van vier gewesten, u zullen plezieren. Maar zij zijn er wel bescheiden mee bezig. Zoals zo vaak gaat het ook over Brussel.

De groei van de GGC en de vergewestelijking van Brussel holt de rol van de gemeenschappen aldaar verder uit. Er zijn gesprekken tussen het Waals Gewest en de Duitstalige Gemeenschap om die laatste te versterken. Bovendien zien nogal wat Franstaligen in de Brusselse Hoofdstedelijke of de 'metropolitane' gemeenschap een institutionele voorhoede - met rechtspersoonlijkheid, begroting en secretariaat - voor de feitelijke de uitbreiding van de Brusselse invloedssfeer in de Vlaamse rand. En wat zegt de Vlaamse overkant? Een simpel 'neen' is wel heel defensief, er is ook hier meer visie en debat nodig.

Ooit hadden Vlamingen schrik van één tegen twee. In die setting van vier deelstaten dreigt één tegen drie. U herinnert zich nog hoe het Duitstalig Parlement vond dat de splitsing van BHV haar belangen schaadde. Maar in Vlaanderen is daar geen debat

over, mag er geen debat over zijn. Want de mensen zijn daar niet mee bezig. De Belgische omerta wordt vooral in Vlaanderen strikt nageleefd. Van de Vlaamse beweging is de geschiedenis meer gewoon.

Dat veel burgers er geen zin in hebben en dat verkiezingsonderzoek leerde dat kiezers zich op 25 mei 2014 bij hun keuze nu eenmaal niet lieten inspireren door de communautaire kwestie, is inderdaad belangrijk. Maar zo'n electorale redenering heeft de Beweging vroeger ook niet verhinderd. Vroeger klonk dat mensen dan maar overtuigd moesten worden. Vroeger klonk dat het de taak van de architect is om verbouwingen te organiseren, zelfs indien bewoners het ongemak afwijzen, omdat ze de structurele problemen nooit zelf aan de lijve ondervonden. Vandaag lijkt de Vlaamse beweging in winterslaap.

Zijn al die problemen die de voorbije decennia tot vurige discussie leidden plots door de omerta verdwenen? Is het democratisch deficit van de Belgische federatie opgelost? Zijn de grendels en blokkeringsmogelijkheden weg? Is de monarchie aangepakt? Is het transfersysteem transparant? Is de combinatie van het personaliteits- en territorialiteitsbeginsel niet langer problematisch? Is de bevoegdheidsverdeling van het Vlinderakkoord niet voor verbetering vatbaar?

Is het niet eigenaardig dat niemand goed wist wie verantwoordelijk was voor de indexerings van huurinkomsten, dat verkeersveiligheid en snelheidsbeperkingen op gewestwegen Vlaams zijn, maar het verkeersreglement nog niet. Is er iemand die begrijpt wie nu eigenlijk bevoegd is voor de structurele vermindering van werkgeversbijdragen in de bagger- en sleepvaartbedrijven? Waarom de woonbonus voor een eerste woning, een Vlaamse bevoegdheid, lager is dan voor de tweede, een federale bevoegdheid? Wie beslist nu wat 'aangepaste beschikbaarheid' van SWT'ers is? Wie verstaat de nieuwe financieringswet nog? Hoe zit het met de taal in Brusselse rusthuizen die naar de GGC gaan? Hoe zit het trouwens met de ouderenzorg in Brussel, en met de betekenis van de Sint-Emilieakkoorden voor de Vlaamse Brusselaars. Wat gebeurt er straks, met de resultaten van die officiële studie besteld over de transfers? Is de burgemeesterscarroussel rond niet-benoemde burgemeesters nu helemaal gestopt?

Zo kan ik nog even doorgaan. Ik wil u helemaal geen agenda aanpraten, ik stel enkel vast dat die u vroeger meer beroerde. Wie bereidt 2019 al voor? De Senaat? Die instelling moet net onderwerp zijn van de reflectie in 2019. Of gaan we weer 18 jaar vaststellen dat de Senaat niet werkt zoals voorzien, en hervormd moet worden, zoals na de aanpassing in 1993? De input zal

vanuit de deelstaten moeten komen. Maar ook daar is het stil, er zijn geen nieuwe resoluties voorzien.

Als u nog steeds wil wat u wou, zal er dus meer van u moeten komen. De Vlaamse beweging heeft m.i. vandaag het dynamisme en scherpte van een lauwe roomsoes. Zoveel pittige pennen en kritische stemmen lijken stil en mak. Alsof de Vlaamse beweging, om N-VA te sparen en uit vreugde dat het eindelijk zonder de PS kan, ten prooi viel aan 'derooverisering'. Het zetelcomfort maakt schrijven over de Schotten nog mogelijk, ze ook willen zijn is moeilijker.

Ik denk dat de Vlaamse beweging zelf aan een reflectie toe is. Wat is ze? Wat wil ze? Wat wil ze zijn? De tijd van vlaggewimpel en ringbaardige mannen die uit volle borst zingen alsof ze altijd een beetje kwaad op iets of iemand zijn, is voorbij. Tenminste, u moet dat erfgoed blijvend eren en herinneren, maar wie zich niet aanpast aan wijzigende omstandigheden sterft uit, uiteraard geheel en al consequent en zuiver in de leer. Maar even dood. Die aanpassing aan wijzigende omstandigheden valt de Vlaamse Beweging, met haar obsessie voor beginselvastheid, niet altijd even makkelijk.

Hoezeer u ook zal proberen, existentiële vragen zijn niet te vermijden. Welke rol heeft de Vlaamse beweging, na de zoveelste staatshervorming? Wie moet waarvan vandaag eigenlijk nog ontvoogd, bevrijd of geëmancipeerd worden? Is Vlaamse ontvoogding simpelweg meer bevoegdheden? Gaten vinden in de vorige staatshervorming en daaruit eisen voor een nieuwe formuleren, keer op keer op keer? Is het dát, het enthousiasmerend ontvoogdingsproject voor Vlaanderen? Moet dát Vlamingen mobiliseren die bevrijd moeten worden?

Het is begrijpelijk dat u het onafgewerkte pad wil vervolmaken. En ja, er komt wel nog eens een zevende, en een achtste staatshervorming. Maar wellicht ligt de toekomst elders. Er zijn nog stappen mogelijk in de emancipatie van Vlaanderen in België, maar er zijn er alvast veel meer mogelijk in de emancipatie van Vlamingen in Vlaanderen. Ik zou in toenemende mate aandacht hebben voor het Vlaanderen dat er al is, in plaats van kwaad te zijn over het Vlaanderen dat u nog niet verkreeg.

Wellicht heerst hier ontevredenheid over de methode en uitkomst van opeenvolgende staatshervormingen, maar wie kijkt vanaf de kiemen van de Vlaamse beweging, kan niets anders zien dan een indrukwekkende rit

langsheen zes staatshervormingen. Zelfs indien het meer had kunnen zijn, is er met dit Vlaanderen al heel wat te doen. Of is de emancipatie, ontvoogding en bevrijding in Vlaanderen louter een kwestie van institutionele grenzen?

Zijn we zoveel beter bezig, met al onze eigen instrumenten? Is de manier waarop we in Vlaanderen aan politiek doen, hoe en wat we beslissen, voldoende intrinsiek beter? Lijkt Vlaanderen soms niet te veel op een België zonder Franstaligen? Hebben we er uit gehaald wat er in zat, met de opbrengst van de Vlaamse strijd? De Vlaamse beweging heeft de historische verantwoordelijkheid om daar meer mee begaan te zijn. Of is de ultieme ontvoogding een eigen grondwet en volledige autonomie? Is bevrijding van de Vlamingen enkel een kwestie van wetteksten? Uiteraard houdt u daaraan vast, maar is het alleen maar dat? Het moet meer zijn.

Ik bedoel daarmee niet dat er alweer een traditioneel Vlaams identiteitsdebat moet komen, waarin allerlei slimme mensen zich buigen over de onoplosbare vraag 'wat is dat, Vlaming zijn?', in de hoop zodoende een natie te vormen. De meerlagige, sluimerende, twijfelende, zoekende, complexe, beweeglijke Vlaamse identiteit moet niet bepaald worden vóóraler het gesprek te voeren over wat we met Vlaanderen willen. We moeten niet eerst bepalen wie de Vlaming is vooraleer af te spreken wat hij wil. Integendeel.

Die identiteit – waarvan de meerwaarde ligt in het zoeken, niet in het onmogelijke vinden – zal zich vormen of tonen langsheen het gesprek over de vraag welke fundamentele normen en waarden ons drijven, welk zorgend sociaal model we willen, wat de plaats is van kunst en cultuur, hoe we onze ideale democratie zien, welk economisch speerpuntbeleid we voeren, hoe we in dit volgebouwde, drukbevolkte gebied vol immobiliteit onze ruimte ordenen en natuur behoeden ...

Dat moet een open en lastig debat zijn, waarin alle kritische en dwarse geesten, bijv. uit cultuur en het middenveld, hun plaats krijgen. Beiden vormden immers mee de kracht van de ontvoogding van Vlaanderen. Wat we in zekere zin 'identiteit' kunnen noemen, zal groeien tijdens het gesprek over de vraag wat we nu eigenlijk willen met al die bevoegdheden, wat de specifieke 'Vlaamse' aanpak is. We zullen geen identiteit en gemeenschap vormen met een debat over de zevende staatshervorming. Maar er is in Vlaanderen meer discussie over beide nodig.

We staan hier en nu, op 11 juli 2015 met het Vlaanderen dat er al is. Ik ben er van overtuigd dat we er meer van kunnen maken. Dat de verkokering van het beleid niet zo groot hoeft te zijn. Dat infrastructuurwerken vlotter kunnen. Dat burgers beter betrokken kunnen worden, met minder armoede, minder afgunst, minder discriminatie en minder rem op hun creativiteit en ondernemingszin. Dat Vlaanderen warmer en diverser kan zijn. Dat ons milieu, mobiliteit, of zorg beter kunnen. Dat we Vlaanderen economisch sterker kunnen maken. Dat we meer kunnen met bestaande fiscale mogelijkheden. Dat, wie zoveel eigen bestuur kon realiseren, met dat bestuur tot meer in staat is. Zodat de rol die Vlaanderen of Brugge in eerdere eeuwen speelde, ook in de volgende mogelijk is.

Dat is minder een kwestie van bijzondere meerderheidswetten en decreten, maar meer een van maatschappelijke mobilisatie. Het criterium voor het gelijk ligt niet in de groei van de institutionele autonomie, die ons in theorie zou moeten bevrijden, maar in de mate waarin het modale Vlamingen ook in de praktijk bevrijdt van wat hen verhindert om gelukkiger te worden.

De Vlaamse ontvoogding is niet af. Het gemakkelijkste ligt achter ons. We hebben niet alles, maar al veel, we moeten er vooral meer mee doen. Op onze manier. Als Vlaamse gemeenschap met kleine letter. De vraag is of er een Vlaamse Beweging 2.0 kan komen, die een rol wil of kan spelen in de niet-institutionele ontvoogding, nl. die van Vlamingen in Vlaanderen.

Er is in de Vlaamse emancipatiestrijd veel om naar achterom te kijken. Maar er is voor emancipatie van de Vlamingen ook nog zoveel om naar uit te kijken. Bent u daar klaar voor? Ik wens u een prettige feestdag en dank u.